

O identitetu makedonskoga jezika

(Тантуровска, Лидија. 2014. *За идентитетот на македонскиот јазик*. Institut za makedonski јазик „Krstе Misirkov“. Skopje. 208 str.)

Kao u drugim humanističkim i društvenim disciplinama (u filozofiji, sociologiji, psihologiji), i u jezikoslovlju postoji niz radova o identitetu. Ovima drugima dugujemo važnu spoznaju da (jezični) identitet „nije empirički jednoznačno zadan“ te da „ima više vidova“ (R. Katičić), tj. da je složen. Kako pritom stvari stoje s makedonskim jezikom i njegovim identitetom, pokušala je prikazati Lidija Tanturovska u svojoj knjizi *O identitetu makedonskoga jezika* (За идентитетот на македонскиот јазик) što je objavljena kao 77. knjiga posebnih izdanja Instituta za makedonski јазик.

Građa je u knjizi raspoređena u četiri poglavlja.

U prvome odjeljku prvoga, ujedno i najopširnijeg poglavlja „Radi se o identitetu“ (За идентитет се работи; str. 11–118) autorica u širokom vremenskom zahvatu, počevši s antičkim filozofima, daje povijesni pregled bavljenja identitetnim pitanjima nastojeći doći do najprihvatljivijega poimanja identiteta i „odgonetnuti“ zašto je identitet postao važnom temom humanistike (11–35). U drugome odjeljku poglavlja spoznaje o identitetu primjenjuje na јазик (27–36), dotično na kriterij(e) za određenje broja јазика i, s tim u vezi, na razgraničenja tipa „један јазик – два јазика?“ i „јазик i дијалект или два јазика?“. Pritom je autorici na pomoć mogla bila spoznaja o jezičnome identitetu kao složenome povijesnom entitetu u kojem ravnopravno participiraju rodoslovni, tipološki i vrijednosni kriterij(i) zbog čije se različite primjene dolazi do (vrlo) različitih odgovora na spomenuta pitanja. Pogotovo to vrijedi za vrijednosni identitet koji je kod klasifikacije *Ausbau* јазика vrlo često odlučujući.

Pomalo neočekivano, nakon dvaju spomenutih odjeljaka teoretsko-metodološke naravi u prvo su poglavlje uvrštena četiri zapravo sociolingvistička priloga („Makedonski јазик i njegovo uključivanje u europsku obitelj“, „Sociolingvistički aspekti makedonskoga јазика“, „Makedonski јазик i društvene promjene“ i „(Ne)opravdanost дијалектних облика изван njihove uporabne sfere“) koji bi bolje „pristajali“ u drugo poglavlje. Inače su ti prilozii pisani s dobrim poznavanjem suvremene makedonske standardnojezične prakse, navlastito nakon promjene političkoga okvira, tj. nakon što je makedonski (standardni) јазик prestao biti један od službenih јазика u višenacionalnoj zajednici i postao službeni (državni) јазик samostalne Republike Makedonije.

Kao što bi spomenuti odjeljci bolje „pristajali” drugomu poglavlju, tako je prvi odjeljak drugoga poglavlja „U potrazi” za identitetom makedonskoga jezika („Во потрага” по идентитетот на македонскиот јазик; 119–157) logičan produžetak, treći stupanj razmatranja s početka knjige (identitet – identitet jezika – identitet makedonskoga jezika) pa je šteta što nije uvršten iza njih jer s njima čini sadržajnu cjelinu. A tako bi se lakše oblikovala i predodžba o ključnoj temi ove knjige.

Iako i u nekim drugim odjeljcima ima refleksija o prošlosti i kontinuitetu makedonskoga jezika, u drugom se poglavlju (u prilogu „O jednom od utemeljitelja makedonskoga jezika”; 141–152) detaljnije govori o Krsti Misirkovu (1874. – 1926.), iznimno zaslužnu makedonskome slavistu, publicistu i nacionalnom ideologu. U svome djelu *O makedonskim pitanjima* (За македонските работи, Sofija 1903.) Misirkov je završno poglavlje „Nekoliko riječi o makedonskom književnom jeziku” („Неколку зборои за македонскиот литературен јазик”, 132–145) posvetio usvještenju potrebe o oblikovanju samostalnoga makedonskog književnog jezika: „Stvaranje književnoga jezika naša je duhovna potreba; njime će se mislim dočeti zloporabe naših interesa od strane promidžbi, stvorit će se naše književno i znanstveno središte tako da ne ćemo imati potrebe za Beogradom i Sofijom. A taj težak zadatak bit će izvršen samo ako Makedonac iz sjeverne Makedonije pruži ruku svomu bratu iz južne Makedonije, a Makedonac iz istočne Makedonije pruži ruku onomu iz zapadne Makedonije. Pružene će se ruke ukrižati oko Prilepa i Bitole” (str. 141). Kako Misirkov elaborira i organsku osnovu makedonskomu književnom jeziku, a dotiče se i uređenja makedonskoga pravopisa, njegovo ime i djelo, posve naravno, imaju istaknuto i nezaobilazno mjesto u makedonistici, što dakako vrijedi i za raspravljanje o identitetu makedonskoga jezika. Uostalom, upravo je Misirkov najjače doprinio oblikovanju supstancijalnog oslonca za poznatu odluku Antifašističkoga saboranja narodnog oslobođenja Makedonije (ASNOM) od 2. kolovoza 1944. o uvođenju makedonskoga kao službenoga jezika federalne makedonske države.

Također, autorica s dobrim razlozima, premda u prvome poglavlju! (103–113), piše o ulozi *Rječnika makedonskoga jezika sa srpskohrvatskim tumačenjima* (Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања, I–III, 1961. – 1966.), prvoga suvremenoga rječnika makedonskoga jezika koji je ne samo kao prethodnica jednojezične makedonske leksikografije odigrao iznimno važnu ulogu u afirmaciji makedonskoga jezika.

Treće poglavlje u knjizi, „Makedonski prema drugim jezicima” (Македонскиот наспрема другите јазици; 159–187), sastavljeno je od rado-

va koji govore o balkanizmima u makedonskome te o nekim makedonsko-srpskim i makedonsko-ukrajinskim jezičnim paralelama.

Posljednje, četvrto poglavlje „Na putu u Europu – europski” (На патот за Европа – европски; 189–208) posvećeno je jezičnim i pravnim značajkama „Europske povelje o manjinskim i regionalnim jezicima“ (donesena 5. studenoga 1992.) i njezinim „odzvucima” u zakonodavstvu i jezičnoj praksi Republike Makedonije.

Već je spomenuta neobična kompozicija knjige. Tomu treba dodati još dva propusta. Prvi je izostanak kazala imena, korisna i važna pomagala kod ovakvih knjiga. Drugi je ne baš najpozornije sastavljena literatura na kraju knjige. Kako u jezikoslovlju postoje različiti pristupi pitanju jezičnoga identiteta, i jezičnih identiteta, bilo bi korisno da je dodano više bibliografskih jedinica o tom pitanju.

Međutim, ostave li se postrani primjedbe kompoziciji knjige i spomenuti i drugi manji „tehnički” (posebno korektorski) propusti u njoj, knjiga *O identitetu makedonskoga jezika* sadržajno je višestruko zanimljiv prinos jezikoslovnoj makedonistici, navlastito boljemu poznavanju makedonske standardološke problematike koja je plod osebujna makedonskoga sociolingvističkoga i političkoga (pa i demografskoga) stanja. To se stanje dobro odčitava i iz tamošnjega jezičnog zakonodavstva, ali i iz odnosa makedonskoga kao službenoga i većinskog jezika prema manjinskim jezicima te iz mjestimično prisutnih centrifugalnih nastojanja u vezi s narušavanjem polifunkcionalnosti/omnifunkcionalnosti standardnoga jezika i zapravo destruktivnih pokušaja njegova nadomještanja narječjima.

Premda u pristupu knjizi (За работа на материјалот од книгата; 5) autorica upozorava da je rukopis knjige bio u cijelosti dočet i za tisak pripremljen još 2011., nije to „uobičajenim” nepovoljnim vanjskim prilikama uvjetovano odgođeno objavljivanje bitnije naštetilo temeljnim autoričnim intencijama, a ni aktualnosti izložena gradiva.

Po naravi stvari knjiga *O identitetu makedonskoga jezika* namijenjena je po najprije makedonisticama i makedonistima, ali je pristupačan način izlaganja približava i tzv. široj javnosti u Republici Makedoniji koja se, sudeći po nakladi, ni ondje kao ni kod nas ne može podičiti svojom širinom. Usto će korisnih podataka u knjizi naći i ostali slavisti koje zanimaju makedonski (standardni) jezik i suvremene makedonske sociolingvističke prilike.

Marko Samardžija